

Tryggad tillgång till kontanter (SOU 2018:42). Delbetänkande av riksbankskommittén.

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) instämmer i kommitténs förslag om att ålägga bankerna ett ansvar för tillgången till kontanttjänster i samhället. Den snabba avvecklingen av kontanter ställer krav på att riksdag och regering agerar nu för att kontanterna ska fortsätta att fungera som ett betalmedel.

Kommittén föreslår att vissa banker ska vara skyldiga att tillhandahålla en rimlig tillgång till kontanttjänster i hela Sverige. Förslaget innebär att de banker som erbjuder betalkonton och har en inlåning från allmänheten motsvarande minst 70 miljarder kronor ska vara skyldiga att tillhandahålla kontantuttag och hantering av företagens dagskassa i sådan utsträckning att det finns rimlig tillgång i hela landet. Kravet kommer i dagsläget att omfatta de 6 största bankerna.

Rimlig tillgång till kontanter formuleras som att högst 0,3 procent av befolkningen (ca 30 000 personer) ska ha längre än 25 km till kontantuttag samt högst 1,22 procent av befolkningen ska ha längre än 25 km till dagskassedeponering. Det ska vara förenat med en ekonomisk sanktion för bankerna om målet inte uppfylls. Målet ska övervakas av Post och telestyrelsen. Men själva sanktionen om målet inte uppfylls ska hanteras av Finansinspektionen. SKL avstår ifrån att ha synpunkter på den tekniska utformningen av förslaget, men delar utredningens syn att någon form av sanktion kan vara nödvändig.

SKL har tidigare tillskrivit regeringen om problemet med bristande kontanthantering i vårt avlånga land och att bankerna bör åläggas upprätthålla kontanthantering i någon form. (Skrivelse: 2016-09-16 Kontanter i hela Sverige).

SKL tillstyrker kommitténs förslag. Det är bra att bankerna åläggs ett ansvar för att tillhandahålla kontanttjänster, så att medborgarna kan ha fortsatt tillgång till kontanter och därmed förutsättningar klara sina ekonomiska förhållanden oavsett var man bor i landet.

Riksbankens ansvar för kontantförsörjningen och kontanthanteringen.

Riksbankskommittén behandlar i detta delbetänkande hur Riksbankens ansvar för en väl fungerande kontanthantering i hela landet bör tydliggöras i lag. Dessutom behandlas Riksbankens roll och ansvar för kontanttillgången i hela landet. Kontanttillgången, i betydelsen tillgången till kontanttjänster i samhället, innefattar

dock ett stort antal aktörer utöver Riksbanken. Därför väljer kommittén i sina överväganden att, utöver Riksbanken, även analysera de roller som bl.a. övriga berörda statliga myndigheter, bankerna och handeln har.

Ansvaret för en fungerade kontanthantering i hela landet, i form av depåverksamhet, uppräkningsverksamhet och kontanttransporter är otydligt. Det är ingen myndighet som tydligt har det övergripande ansvaret. I ett internationellt perspektiv har Riksbanken en mycket tillbakadragen roll för kontanthanteringen. Kommittén menar att det i lag bör tydliggöras att Riksbankens har ansvar för kontantförsörjningen i Sverige, genom att ge ut sedlar och mynt. Vidare att Riksbanken ska ha ett övergripande ansvar för kontanthanteringen. Däremot anser de att riksbanken inte ska ha ansvar för tillgången till kontanttjänster i samhället. Det ansvaret ska ligga på banker och kreditinstitut. I viss mån kompletterade från statliga myndigheter som post och telestyrelsen. Kommittén återkommer i slutbetänkandet (2019) med lagförslag om Riksbankens ansvar för kontanthantering och kontantförsörjning.

SKL instämmer i kommitténs slutsats att Riksbanken bör ha övergripande ansvar för kontanthanteringsfrågan och att det ansvaret ska tydliggöras i lag.

Med anledning av den snabba och accelererande nedgången av kontanter i Sverige idag föreslås i detta delbetänkande att vissa banker ska vara skyldiga att tillhandahålla en rimlig tillgång till kontanttjänster i hela Sverige.

Sammanfattning av problembilden och utgångspunkter för åtgärder

Riksdagen har enats om att alla i samhället ska ha rätt till grundläggande betaltjänster till rimliga priser. Detta mål ska uppnås även i en situation med minskande kontantanvändning. Utvecklingen mot minskad kontantanvändning går mycket fort i Sverige. I ett internationellt perspektiv är Sverige unikt när det gäller den låga andelen kontanta betalningar.

Kontantkedjan är sårbar och alla delar hänger ihop; från kontantförsörjning i form av Riksbankens utgivning av sedlar och mynt, depåverksamhet, uppräkningsverksamhet, värdetransporter, tillgång till kontanttjänster och möjligheten att betala kontant. Utan tillgång till kontanter kan kunden inte betala kontant och då färre betalar kontant tar handlarna i ökad utsträckning inte heller emot kontanter. Att handlaren inte kan lämna dagskassan på ett smidigt sätt snabbar på förloppet.

Kontanthanteringen sköts i dag av ett fåtal privata aktörer och verksamheten sker på kommersiell och effektiv grund. Minskningen av kontantanvändningen gör det troligt att kontanttransporter och kontanttjänster inte kommer kunna fungera på kommersiell grund i allt större områden i Sverige. Det finns enligt kommittén en risk att Sverige närmar sig en ”tipping point” dvs, en accelererande utveckling med snabb avveckling av kontanttjänster. Det handlar främst om en bristande tillgång i glesbygd.

Det finns enligt Riksbankskommittén såväl fördelar som nackdelar med minskade kontanter i samhället. Utvecklingen går dock fortare än vad som är önskat och det är därför nödvändigt att agera nu. Om möjligheten till kontanter ska finnas kvar i hela landet så behövs åtgärder vidtas med en gång. SKL delar verklighetsbeskrivningen och att det är nödvändigt att agera skyndsamt.

Bankernas snabba minskning av kontantservicen har lett till att kontanttjänsterna brister, vilket drabbar både medborgare, föreningar och företag. SKL har tidigare tillskrivit regeringen i frågan och påtalat problemen och krävt att bankerna åläggs att upprätthålla kontanthantering i någon form, alternativt att staten tillser att åtkomsten till kontanter löses på annat sätt. Det är viktigt att alla människor oavsett var de bor har möjlighet att klara av sina ekonomiska förhållanden. Många kommuner ifrågasätter bankernas möjlighet att frånsäga sig samhällsansvaret med kontanthantering, genom att konsekvent lägga ned bankkontor och kontanthantering

Även Landsbygdskommittén (SOU 2017:1) som presenterade sitt betänkande förra året, ansåg att banker och andra kreditinstitut ska ha ett ansvar för att förse medborgarna med betaltjänster, inklusive ta ut och sätta in kontanter och att detta bör förtydligas i lag.

SKL instämmer i att det är nödvändigt att agera skyndsamt för att en fungerande kontantstruktur ska finnas kvar i hela landet.

Åtgärder för att trygga tillgången till kontanttjänster

För att stärka kontanternas ställning föreslår Kommittén att vissa banker ska vara skyldiga att tillhandahålla en rimlig tillgång till kontanttjänster i hela Sverige. Kravet på rimlig tillgång ska omfatta tjänsterna kontantuttag i svenska kronor och dagskassehantering i svenska kronor för företag och ideella föreningar. Kontantuttag och dagskassehantering är i praktiken det sätt vilket kontanterna cirkulerar i samhället och är grundläggande för att kontantkedjan ska fungera.

Rimlig tillgång utgår ifrån avståndet till kontanttjänster och specificeras som att högst 0,3 procent av befolkningen ska ha längre än 25 km till kontantuttag och högst 1,22 procent av befolkningen ska ha längre än 25 km till dagskasseinsättning. Avståndet är motiverat utifrån en analys av andelen i befolkningen som har detta avstånd till kontanttjänster och innebär att andelen i ska minska något jämfört med 2017.

Avgränsningen av de banker som ska omfattas av kraven utgår ifrån de största systemviktiga bankerna, dvs de banker som erbjuder betalkonton och har en inlåning från allmänheten motsvarande minst 70 miljarder kronor ska vara skyldiga att tillhandahålla kontantuttag och hantering av företagets dagskassa i sådan utsträckning att det finns rimlig tillgång i hela landet. Kravet kommer i dagsläget att omfatta de 6 största bankerna. Kommittén anser det rimligt att de mycket stora bankerna kan ta detta ekonomiska ansvar. I förhållande till balansomsättning med mera är kostnaden för att hålla igång kontanthantering i en ICA butik eller bankomat inte stora summor. De stora bankerna äger dessutom bankomatföretagen. Kommittén föreslår ingen

detaljstyrning över hur målet ska uppnås utan de är upp till bankerna hur målet bäst och effektivast ska uppnås, det verkar vara en rimlig strategi.

Kommittén föreslår att det ska vara förenat med en ekonomisk sanktion för bankerna om målet inte uppfylls. Målet ska övervakas av Post och telestyrelsen. Men själva sanktionen om målet inte uppfylls ska hanteras av Finansinspektionen. De nya bestämmelserna skrivs in i ett nytt kapitel i betaltjänstlagen. Precisering av begreppet rimlig tillgång görs i en mer detaljerad förordning som är uppföljningsbar och därmed sanktionsbar i fall då målet inte uppnås. SKL avstår ifrån att ha synpunkter på detaljerna i den tekniska utformningen av förslaget. Men delar utredningens syn att någon form av sanktion kan vara nödvändig.

SKL anser att angreppssättet med att mäta rimlig tillgång som andel i befolkningen med långt geografiskt avstånd till kontantjänster är relevant. SKL delar även kommitténs uppfattning att sanktion kan vara nödvändigt för att få efterlevnad av målet.

Statliga insatser kompletterar kraven på banker

Kommittén menar att myndigheterna Post- och telestyrelsen och länsstyrelsernas arbete med tillgången till grundläggande betaltjänster i huvudsak bör fortsätta på samma sätt som idag. Det handlar såväl om myndigheternas generella arbete samt om marknadskompletterande åtgärder. Det finns i dag möjlighet att erhålla stöd för att hålla igång kontanthantering på relevanta orter. Medel till dessa stödåtgärder har dock inte utnyttjats fullt ut.

Kommittén föreslår därför att dessa stöd görs mer kända och dessutom utvidgas till att omfatta företag som gör det möjligt för andra företag att tillhandahålla grundläggande betaltjänster kan få statligt stöd enligt denna förordning (2014:39). Stödåtgärderna bedöms komplettera kraven som ska ställas på bankerna.

SKL anser att det är viktig är kontantillgången stärks för våra medborgare och angeläget att även staten bidrar för att förbättra tillgången till kontantjänster i hela landet.

Sveriges Kommuner och Landsting

Lena Micko
Ordförande